

SAVAŞ HABERCİLİĞİNDE VE MEDYA TERMİNOLOJİSİNDE YENİ BİR BOYUT: İLİŞTİRİLMİŞ GAZETECİLİK

Uğur GÜNDÜZ*

A New Dimension In The War Journalism And The Media Terminology: Embedded Journalism

The term “Embedded” was firstly used for journalists who had taken place in American and English armies and thus been able to watch conflicts directly during the Gulf War Second. Henceforth, media terminology acquired its new expression: Embedded journalist. It means the journalist who follows the war by the means and more importantly by the point of army. Journalists find opportunity to have access to fields of war thanks to the collaboration between army and media; so that journalists are settled into the specific units of army. This article will try to shed light upon the activities, work conditions and rhetorics of “embedded” journalists.

Key words: Embedded Journalism, War, Media, Army

---

*Araş. Gör., İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Gazetecilik Bölümü

.....

İkinci Körfez Savaşı'nda Amerikan ya da İngiliz ordusunun neredeyse her birliğine yerleştirilerek çatışmaları ve ordunun hareketlerini doğrudan izleme olanağı bulan gazetecilere İngilizce'de "iliştirilmiş" anlamına gelen "embedded" adı verildi. Böylelikle gazetecilik terminolojisine yeni bir deyim katılmış oldu: **Embedded Journalist**, yani iliştirilmiş gazeteci. Bu terim savaşı ordunun imkanlarıyla ve ordunun gözüyle izleyen gazeteci anlamına gelmektedir. Savaş tarihine bakıldığında 2. Dünya Savaşı, Vietnam ve 1. Körfez Savaşı'nda muhabirlere cepheden sınırlı imkan tanındığı görülmektedir. Günümüzde ise gazeteciler cepheden, tankların üzerinden canlı yayın yapma olanağına sahip olmuşlardır. İliştirilmiş haberci olabilmek için yaklaşık 20 sayfalık bir sözleşme imzalamak gerekiyor. Belgenin özü "görüntü vereceksin, haber vereceksin, ama sır vermeyeceksin" (Babıalı Magazin, 2003: 23)

Gazeteciler, ordu ve medya arasındaki, gazetecileri belirli askeri birimler içine yerleştiren bir ortaklık sayesinde, savaş bölgelerine ulaşma imkanı bulmaktadır. İliştirilmiş muhabirler, askerlerle yaşadıkları ve onların hareketlerini haber yaptıkları sürece önceden kararlaştırılmış pek çok kurala uymak zorundadır. Bu düzenleme, haber organizasyonları ve Savunma Bakanlığı yetkilileri arasında, gazetecilerin muhtemel en az tehlikeyle haber yazmalarına imkan sağlamayı amaçlayan görüşmeler sonucunda oluşturuldu. İliştirilmiş gazeteciler, görev yapacakları birliklere

katılmadan önce, ne zaman neyi haber yapmaları konusunda sınırlamalar getiren bir sözleşme imzalamak zorundadır. Askeri hareketlerin detayları sadece genel terimlerle tarif edilebilir ve gazeteciler gelecekteki muhtemel görevler ya da sınıflandırılmış silahlar ve bulabilecekleri bilgiler hakkında haber yazmamayı önceden taahhüt ederler. Buna ilaveten, bir gazetecinin bulunduğu birliğin komutanı “karartma” ilan edebilir. Bu da gazeteci için uydu bağlantısı yoluyla iletişim kurulmasının yasaklanması demektir. Karartmalar, bir birliğin yerinin düşman kuvvetlerince tespit edilebileceği durumlarda güvenlik amacıyla uygulanır. İliştirilmiş gazetecilerin birliklere katılmadan önce imzaladığı sözleşmenin maddelerine bir göz atacak olursak :

Muhabirler, ABD birlikleriyle hareket ederken kendi araçlarını kullanamazlar.

Normal haberleşme imkanlarında zorluk yaşandığında, muhabirler, askeri imkanlardan yararlanabilir.

Habercilere ekipman konusunda bir sınırlama yok, ancak komutanlar güvenlik açısından uygun görmediklerinde yayınlarını keserler.

Medya personeli, savaş şartlarına ayak uydurmakta zorlandığında geri gönderilir.

Habercilere olası biyolojik, kimyasal ya da nükleer saldırıya karşı gerekli teçhizat dağıtılır. Ancak maliyet kısmen ordu, kısmen medya kuruluşu tarafından karşılanır.

Komutanlar izin vermedikçe, flaş ya da TV spotu kullanılmaz.

Haberde askeri birliklerin genel sayısı, can kaybı verilir.

72 saat geçmedikçe ölen ya da yaralanan Amerikalı askerlerin adı verilmez.

Önceki çatışmalarda ele geçirilen düşman askerleri konusunda bilgi verilebilir.

Komutanın izni olmadıkça askeri birliklerin tam olarak nerede olduğunu yazmak ve asker sayısı vermek yasaktır.

Komutanlar operasyonların selameti açısından ambargo uygulayabilir, haber ve yayın akışını durdurabilir.

Anlaşma maddelerinden de anlaşılacağı üzere iliştirilmiş muhabirlerin imzaladıkları protokol ordunun insiyatifindeki maddelerden oluşmakta, bu konuda her türlü karar ve yetkiyi ordu mensuplarına bırakmaktadır. Medya mensupları ordunun içinde fiilen yer almakta silah kullanma ve taşıma dışında tamamen birliklerin komutası altında hareket etmektedir.

“Vietnam Savaşı sırasında bir Amerikalı generalin söylediği gibi basın takım içinde olmalıydı.” (Williams, 1998: 192) Silahlı kuvvetlere göre savaş muhabirleri işte böyle davranmalıydılar. Peki takım içinde olmak ne demektir? Harekatın güvenliği ve görevlilerin hayatlarının korunması için gerekli önlemlerin, muhabirlerin neleri söyleyip, neleri söylemeyeceklerini belirlediği kabul edilmektedir. Ama savaşı kazanmak, harekatın güvenliğini korumaktan öte bir şeydir. Yetkililer tarafından

zorunlu görülen ve beklenen şeyler; ülke içinde ve cephede moral yükseltmek, hareketin sebeplerini eleştirmemek ve düşmandan nefret edilmesini sağlamaktır. Bunlar her devletin propaganda çalışmalarıdır. Medya bütün bu faaliyetlerde önemli bir rol alabilir, almıştır da. Burada gazetecilerin mesleklerini nereye kadar “savaşı kazanma” hizmetinde kullanacakları sorusu gündeme gelmektedir.

Özellikle milli bütünlük tehdit altında olmadığı zaman savaşı kazanmak, toplumun bazı kesimlerini diğerlerinden daha çok ilgilendirir. Mesela emperyalist amaçlar uğruna yapılan savaşlarda böyle bir durum söz konusudur. Amerika Irak'ta ya da İngiltere Falkland'ta savaşırken kendi ulusal sınırlarından çok uzaklardaydı ve toprakları için herhangi bir tehlike sözkonusu bile değildi. Ama emperyalist bir amaç varsa ortada, elde edilen toprak ya da çıkarlar bazı insanlara kazanç getirecektir. Küresel stratejik kararlarla yola çıkan sömürgeci teşebbüsler ise sıradan vatandaşları ilgilendiren bir vazife değildir. Bu gibi durumlarda savaşlar ve bu savaşları kazanma amacı, halka satılması gereken şeylerdir. Bu genellikle, halkın savaşı desteklemeye devam etmesini sağlamak için gerçeklerin manipüle edilmesini içerir.

Çarpıtılmış Savaş Haberciliği

ABD Savunma Bakanı Donald Rumsfeld gazetecilerin askeri birliklere yerleştirilmesini tarihi olarak niteledi, ama yakın görüşün tamamiyle olamayacağı konusunda da uyardı: “Bizim gördüğümüz Irak

Savaşı değildir; biz Irak.'taki savaşın parçalarını görüyoruz” dedi. (www.etherzone.com/2003/stang041103.shtml)” Biz o muhabirin ya da şu televizyon kamerasının o anda görebildiği, özelleştirilmiş perspektifi görüyoruz, gerçekte yer alan bu değildir. Gördüğümüz şey gerçekten oluyor fakat gerçeğin sadece küçük bir kısmıdır”

Editor ve Publisher dergisine göre, şimdiye kadar pek çok büyük gazetenin editörleri, iliştirilmiş gazetecilerin gazeteciliğe getirdiği kaliteden memnundur. Atlanta dergisinden Susan Stevenson'a göre iliştirilmiş gazeteciler hikayeleri gerçek yapan “güncellik ve insanlık duygusu” vermektedirler. Köredici kum fırtınasının nasıl hissedildiğinden, arkadaşlardan birinin birliğin kahve makinesini nasıl kırdığına kadar, okuyuculara daha iyi bir savaş bölgesi duygusu vermektedirler.” (www.motherjones.com/commentary/columns/2003/15/we_347_01.html)

İliştirilmiş muhabirlerin yanlış bilgi aktardıkları durumlar da yaşanmıştır. Mesela Irak savaşı sırasında pek çok haber ajansı muhabiri 120 kadar Irak tankının Basra'nın güneyini terkettiğini rapor ettiler. Ertesi gün, İngiliz Ordu sözcüsü “büyük hareket”in sadece 14 tank olduğunu söyledi. Elbette yaşanan bu tür dezenformasyon örnekleri haberin inandırıcılığını etkilemekte, iliştirilmiş muhabirlerin güvenilirliğini sarsmakta ve izleyicilerde tepki oluşturmaktadır.

Savaş muhabirlerinin ordu birlikleriyle hareket etme süreci yani iliştirilme sürecinin savaşın aktarılış biçimini tahrip edebileceği yönünde görüşler bulunmaktadır. Syracus Üniversitesi'nden Prof. Robert

Thompson'a göre "Birliklerin birer parçası olduğunuz zaman, bunlar sizin yol arkadaşlarınız olmuşlar demektir. Potansiyel olarak birlikte vurulacağımız anlamına gelir ve aslında bir gazetecinin istemeyeceği bir şekilde o grubun bir parçası olursunuz."

(www.pbs.org/newshour/extra/features/jan-june03/embed_3-27.html)

İliştirilmiş gazetecilik tecrübesinin sonuçları bir süre bilinmeyecektir. Bir gazetecilik organizasyonu olan Poynter Enstitüsü'nden Bob Steele'e göre; "savaş alanına giriş muhabirlerin ve gazetecilerin savaşın karmaşıklığını anlamalarına, korkunun ve gerçekliğin hikayelerini anlatmalarına olanak verdi. Sağlıklı olan da budur."(www.ozarkcountytimes.com/display/inn_news/Opinion/news03.txt) Fakat Steele "yakınlık anlamayı besler" derken gazetecilerin tarafsız kalmaları ve "biz ve bizim" hakkında değil, "onlar" hakkında yazmaları konusunda uyarılmaktadır. Sonuçta savaşan erkek ve kadınlara ya da savaş karşıtı eylemlerde gösteri yapan insanlara saygı duymak, sempati beslemek yanlış bir şey değildir. Asıl olan bu inanışların, değer yargılarının habercilik sürecini etkilememesidir.

Bu bağlamda savaş döneminde gazetecinin görevi ne olmalıdır sorusu akıllara gelmektedir. Gazeteci böyle dönemlerde "hayal gücünün gerçeği" ile mi yoksa "dış gerçekliğin gerçeği" ile mi uğraşması gerektiği bir ikilem olarak gazetecinin karşısına çıkar. Ancak unutulmaması gereken dış gerçekliğin objektif yansıtılması ve haber yapılmasının gazeteciliğin herşeye rağmen temel malzemesi olduğu düşüncesi de gözlerden

kaçmamalıdır. Savaş döneminde gazetecinin karşılaştığı bir dizi etik sorun vardır. Cesetlerin resimleri gösterilmeli mi? Savaş alanında sevdiklerini yitiren acılı aileler haber yapılmalı mı? Düşman tarafından haber aktarılmalı mı? Muhabirler silahlı kuvvetlerin savaş bölgesinde koyduğu sınırlamalara uymalı mı? Bütün bunlar savaş haberciliğiyle ilgili önemli konulardır. Hepsinin temelinde, gazetecinin kendi ülkesinin karıştığı askeri bir çatışma döneminde üstüne düşen görevle ilgili etik ikilemler bulunmaktadır. (Williams, 1998:189) Savaş muhabirleri kendi işlerinin ve ülkelerinin çelişkili taleplerini nasıl çözüme kavuşturmaları gerektiği düşüncesi de bu ikilemlerdendir. Birbiriyle çatışan bu bağlılıklar elbette ki gazetecilik ilkelerine bağlı kalarak, olayları nesnel ve tarafsız bir şekilde aktarmaya çalışarak çözümlenebilir. Ancak elbette ki uygulamada gazetecilerin, içinde yaşadıkları ülkenin vatandaşı olmanın getirdiği sorumluluklara uymalarından doğabilecek zorluklar da yaşanmaktadır. Bu zorlukların çıkış yolunun da genellikle gazetecinin vatandaşlık sorumluluğuna uymalarıyla çözümlendiği de görülebilir. Ancak bu koşullarda gazeteciliğin, dar bir vatandaşlık anlayışıyla, olayların resmi görüşlerle açıklanmasına bağlı kalarak nesnellliğini yitirmesine ve “resmi ağız” olmaktan öteye gidememesine sebep olmaktadır. Savaş gazetecilik mesleğinin temelinde bulunan retorik ve gerçeklik arasındaki gediği en açık biçimiyle ortaya koyar.

Savaş döneminde gerçeği anlatmanın önünde gazeteciliğin rutin işleyişiyle ilgili engeller vardır. Örneğin gazeteci rekabetçi bir ortamda

çalışmaktadır. Haberi ilk veren olma isteğinin baskısı vardır. Bu baskı zaman zaman yalan haber vermeye dek gidecek ölçüde gazeteciyi doruluktan ve nesnellikten uzaklaştırabilir. Savaş dönemlerinde artan bu rekabet ortamı, muhabirlerin büyük haber yaparak mesleklerinde ilerleme isteği onları bu yollara itebilir. Bu durum da savaş dönemlerindeki basının doğruluğunu ve nesnelliğini sorgulamada bir kıstas olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca hükümetlerin ve devlet kurumlarının manipülasyonları, kamuoyunu kendi çıkarları doğrultusunda yönlendirme istekleri de gazetecilerin yaptıkları haberlerin doğruluğunu ve niteliğini etkileyen faktörlerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunun altyapısını ABD Savunma Bakanı Donald Rumsfeld'in Şubat 2003'te Amerikalı komutanlara verdiği brifingte söylediği şu sözlerde görebiliriz: "Başkalari spekülative haber vermeden, gerçekleri çarpıtmadan bizim vermemiz doğru olacak, aksi takdirde dünya kamuoyuna davamızın haklılığını kanıtlamamız ve dolayısıyla onlardan destek almamız zorlaşacak." Bu ifadelerden de anlaşılabilceği üzere Irak Savaşı propaganda, manipülasyon ve dezenformasyon gibi kavramları yeniden gündeme taşımıştır. Televizyonlarda sık sık gördüğümüz propaganda mesajları arasında; Irak'a yapılan yardımlar, çocukların Amerikan askerlerine gösterdikleri ilgi, koalisyon güçlerinin savaşı Irak halkının iyiliği için yaptığını anlatmaya çalışmasına tanık olduk. (İnceoğlu, 2003: 7) Ancak etkisi ne olursa olsun izleyicilerin bu görüntülerden, propaganda amaçlı, manipülatif haberlerden korunmaları gerekmektedir. Demokratik

toplumlarda savaşlar halk adına yürütülmektedir. Eğer bir halk savaşı destekliyorsa sorumluluğunu da üstlenir. Vatandaşların hakları ve sorumlulukları vardır ve kuşkusuz savaş dönemlerinde bu hak ve sorumluluklarından biri de bu savaşın bedelini görmek, en azından görme şansını elde etmektir. İnsanlar sorumluluklarını kabul etmek istemeseler de savaş alanında olup bitenlerden korunmaları gerektiğini savunmak zordur. Böyle bir savunma zaten demokrasinin ruhuna, kişisel hak ve özgürlüklerinin, haber alma hakkının zedelenmesi demektir ki bu demokratik toplum yapısına aykırı düşmek demektir.

Sonuç

Savaş döneminde gerçekler hassasiyet kazanırlar. Sansür, siyasi bağlantılar, hükümetlerin etkisi, vatandaşlık sorumluluğu, gazetecinin gündelik rutini ve zorlukları, kamunun özellikle kendi ülkesinin içinde bulunduğu engellerden yalnızca birkaçıdır. Gazeteciye göre nesnellik ve denge her zaman gerçekle aynı olmak zorunda değildir. Gazetecilerin neleri haber yapacağına ilişkin ağır etik kararlarla boğuştuğunu düşünmek yanlış olur. Zaten savaş ortamı içinde sıkı bir enformasyon yoğunluğu altında bu tür kararlar vermeye de pek zamanları olmamaktadır. Rekabet ve yaptıkları işin rutini ve işleyişi içinde bu kararlar zaten verilmiştir.

Gazetecinin gerçeklere karşı sorumluluğuyla ülkesine karşı sorumluluğu arasında hassas bir çizgi vardır. Ülke savaş ortamındayken halka moral vermek ve mücadelenin devamlılığını sağlamak yanında “dış

gerçeklik” ikinci planda gelir. Objektiflik, doğruluk ve tarafsızlık gibi gazetecilik ilkeleri arka plana itilebilir. Kamuya nelerin anlatılıp anlatılamayacağına karar vermesi gerekenler bu sorumluluğu üstlenmektedirler. Demokratik bir toplumda haber ve bilgi akışı yetkililer tarafından kontrol ediliyorsa ve askeri görüşler bütün diğer görüşlerin önüne geçiyorsa demokrasi bundan zarar görür. Olağanüstü durumlarda bile demokrasi, gerçeğin önemli olduğu bilincini korumalıdır. Aksi takdirde savaşlar kazanılabilir ama demokrasi kaybedilir.

Medyanın savaş haberlerini verirken şöyle bir hatırlatma yapması daha doğru olacaktır: "Bu da bizim ulaşabildiğimiz ve size ulaştırmanıza izin verilen savaş haberleri”.

Ancak böylesi bir ifade ancak haberin verilmiş tarzını ve ulaştığı aşamaları bize anlatabilir. Gerçeğin olduğu gibi verilmesi ve propaganda malzemesi olmamak gazetecinin başlıca amacı olmalıdır, özellikle savaş muhabirlerinin...

Kaynakça

- AŞIK, Melih, “Embedded Journalist”, Milliyet, Nisan 14, 2003
- İNCEOĞLU, Yasemin, “Savaşta Medya Cephesi”, Radikal, Nisan 23, 2003.
- WILLIAMS, Kevin, “Medya ve Gazetecilikte Etik Sorunlar”, çev. Nurçay Türkoğlu, İstanbul Ayrıntı Yayınları, 1998

----- “İliştirilmiş Muhabirler”, Babıali Magazin, Nisan
2003, sayı:166.

İnternet Adresleri

-www.etherzone.com/2003/stang041103.shtml (11.04.2003)

-www.motherjones.com/commentary/columns/2003/15/we_347_01.html
(15.04.2003)

-www.pbs.org/newshour/extra/features/jan-june03/embed_3-27.html
(03.06.2003)

-www.ozarkcountytimes.com/display/inn_news/Opinion/news03.txt
(17.05.2003)

-www.zmag.org/content/print_article.cfm?itemID=3378&sectionID=15
(17.05.2003)

-www.counterpunch.org/macdougall04192003.html (19.04.2003)